

Vzťah literatúry a nových médií (elektronických a digitálnych) vyvolával už od ich nástupu množstvo ambivalentných reakcií. Na jednej strane prehnáných očakávaní, na strane druhej ešte prehnanejších obáv. Dôvodom bolo najmä to, že spočiatku reflektovanie médií výrazne ovplyvňovali názory Marshalla McLuhana, pričom v oblasti uvažovania o médiách, resp. o masmediálnej komunikácii (filme, televízii, rozhlase, dennej tlači) nielen dominovali, ale aj vymedzovali jeho hranice. Turbulentné diskusie o technologických zmenách, ich vplyve na človeka, spoločnosť, literatúru a ďalšie druhy umení a o ich recepcii v druhej polovici 20. storočia vychádzali z predpokladu, že svet nových médií bude diametrálne odlišný od dovtedajšieho sveta. Skutočne radikálna zmena však prišla až neskôr s érou osobných počítačov a rozšírením internetovej siete v 90. rokoch, keď niektorí teoretici vzhľadom k literatúre predpovedali koniec tlačenej knihy (napr. Brett Sutton, ed.: *Literary Texts in an Electronic Age: Scholarly Implication and Library Services*, 1994, alebo Jay David Bolter: *Writing Space: Computers, Hypertext, and the Remediation of Print*, 2001) a jej nahradenie rôznymi digitálnymi formátmi (od hologramu až po zdieľanú sieť textov na internete), čo sa vzhľadom na rýchlo napredujúci pokrok a možnosti z neho vyplývajúce zdalo pravdepodobné a obhájiteľné. Napriek týmto pro-
roctvám však nové médiá nenahradili knihu a ani zážitok z bežného čítania. Polemiky okolo dichotómie analógové ver-
sus digitálne postupne stratili svoje opodstatnenie, ostala však citlivosť na problematiku média tak v súvislostiach (literárnej) komunikácie, pôsobenia literatúry v spoločnosti, ako aj v oblasti technologických možností a ich lákadiel.

Pre súčasnosť je preto charakteristická vyššia miera vzájomnej adopcie medzi „kla-

sickými“ a „novými“ médiami než v druhej polovici minulého storočia, čo však neznamená, že sa dialóg ukončil alebo vývoj tohto vzťahu dosiahol svoj vrchol. Tak ako digitalizácia zastrešuje stále komplexnejší proces od konverzie klasických mediálnych nosičov do digitálnej podoby až po pôvodne multi-
mediálne obsahy, rovnako stále platí, že spolu s nárastom dát sa rozširuje aj priestor ich pôsobenia. O zmene paradigmy nakoniec svedčí aj expanzia *digital humanities* na univerzitách v Európe a USA, ktorú sledujeme v posledných desaťročiach.

Rozsiahla kolektívna monografia deväťčlenného autorského kolektívu (Richard Müller, Tomáš Chudý, Pavel Šidák, Martin Ritter, Miroslav Petříček, Josef Vojvodík, Josef Šebek, Stanislava Fedrová, Alice Jedličková) *Za obrysy média. Literatura a medialita* si kladie za cieľ ozrejmiť a čiastočne aj preklenúť diskrepanciu medzi literárnou a mediálnou vedou. Nové technológie dnes zásadným spôsobom ovplyvňujú nielen literatúru, ale aj iné druhy umenia, preto súčasnosť môžeme charakterizovať najmä ako obdobie korekcií v minulosti často protichodne chápaných pojmov a argumentov. Je to zároveň príležitosť dať týmto pojmom nový základ či zvoliť k ich definícii iný prístup. Rozpor medzi týmito dvoma oblasťami je podľa autorov jednotlivých kapitol monografie spôsobený nedostatočným dialógom, na ktorom nesie vinu stereotypnosť vnímania „nových“ médií ako opozície k „starému či klasickému“ typu média, zastupovanému literatúrou.

Literatúra a jej reflexia dnes čelia mnohým výzvam zo strany vizuálnych médií, internetu a počítačových hier, ktoré poskytujú recipientovi zážitok imerzie vo virtuálnej realite, čo nás nabáda literatúru vnímať ako staré médium či „médium pamäti“, teda s istým akcentom na jej historickosť. To je aj

dôvod, prečo metafory čerpané z konceptualizácie „médiá“ prenikajú do skúmania literatúry len ťažko a obrátenie pozornosti na médium ako príležitosť uvažovať o literatúre v kontexte iných druhov umenia, ktoré si autorský kolektív recenzovaného titulu zvolil, predstavuje v tomto kontexte vzácnu teoretickú inováciu.

Autori a autorky monografie za východisko svojho uvažovania považujú uchopenie súvislosti medzi literárnou a mediálnou vedou: „Rozpravu týchto dvoch oborů můžeme doposud stručně (ale výstižně) charakterizovat dlouhodobou vzájemnou neochotou naslouchat; tu lze připsat kromě jiného tomu, že mediální studia mají počátek ve snaze radikálně se vymezit vůči etablovaným rámcům literárněvědných disciplín“ (Richard Müller: „Úvodem. Genealogie konceptu média a literární věda“, 11). Literárna veda zostávala dlhodobo odtrhnutá od otázok spojených s vývojom médií, ktoré uvádzali do pohybu mediálne štúdiá, a namiesto dialógu sme boli svedkami vzájomného nezájmu. Toto východisko a rámec bral autorský kolektív na zreteľ v celej monografii, takže v pozadí jeho reflexie neustále zaznievajú otázky: čo je to médium? Čo je medialita? Ako literárnu teóriu spojiť s mediálnym myslením? Aké možnosti ponúka predstava mediálnej teórie literatúry a aké problémy to so sebou prináša?

Dlhodobá absencia pojmu média v literárnovedných disciplínach, resp. jeho latentná prítomnosť, vyvoláva potrebu genealogicky definovať pojem média na pozadí literárnej vedy a nájsť tradíciu mediálneho myslenia o literatúre, ktorá bola okrem zahraničia prítomná aj v českom prostredí v teórii umenia a estetiky. Trinásť kapitol knihy je rozdelených do troch častí, pričom v prvej časti si autori kladú základné genealogické otázky definície média a konceptualizácie evolúcie médií, kde využívajú aj podnety vychádzajúce z Pražskej školy (Pavel Šidák: „Materiál v literatuře. Pohledy české estetiky a poetiky 19. století“ či Richard Müller a Pavel Šidák: „Reflexe mediality v Pražské škole“) a predpoklad, že v teoreticko-estetic-

kom diskurze Pražskej školy sa skrže reflexiu umeleckej avantgardy (literárnej, filmovej, architektonickej, divadelnej, fotografickej) objavili tlaky na nové vymedzenia mediality a sféry umenia.

Druhá časť knihy sa sústreďuje na rozvíjanie vzťahu filozofie médií a filozoficko-mediálnej antropológie (Martin Ritter: „Mediální filosofie Waltera Benjamina“ či Miroslav Petříček: „Diskurz, fikce, médium a *écriture*“). V prvom prípade ide o interpretáciu známej Benjaminovej eseje o umeleckom diele v dobe technickej reprodukovateľnosti, a teda o vzťah technologicky premeneného média k recepcii a interpretácii. V druhom zase o problém zmyslu a model otvoreného systému primárneho média filozofie a literatúry, ktorým je fikcia v súvislostiach francúzskej filozofie a teórie literatúry 60. rokov.

Tretia časť monografie sa zoberá tým, ako médiá poskytujú podklad na zviditeľnenie mediálnych javov, pričom príspevky v nej sa opierajú o teóriu komunikácie a semiotiku, teóriu informácie a pod. (Richard Müller: „Poetika – sémiosféra – médium. Rozcestí Lotmanovy kulturní semiotiky“). Rovnako v tejto časti zaznievajú aj otázky dynamiky vzťahov medzi technologickým pokrokom, t. j. neustálym vylepšovaním nástrojov komunikácie, a človekom (Tomáš Chudý: „Technika a média“), či otázky o formovaní intermediálneho diskurzu (Stanislava Fedrová, Alice Jedličková: „Teorie intermediality. Zjevnost vztahů, unikavost média“).

Záverečná kapitola (podpísaná autorským kolektívom monografie) sumarizuje všetky spomínané časti knihy a nastoluje či skôr otvára smer skúmania literatúry cez prizmu „mediálnej teórie literatúry“, ktorej vypracovanie sa pre literárne disciplíny v súčasnosti ukazuje ako nevyhnutné. Fakt, že táto kniha vychádza z prostredia literárnej vedy, filozofie, teórie médií a ďalších subsumovaných disciplín, z nej robí unikátne dielo a vstup do problematiky nielen médií a mediálnych štúdií, ale aj súčasnej teórie literatúry. Za zmienku stojí aj to, že i keď sú jednotlivé kapitoly spracované veľmi dôsledne, napĺňanie výsledkami skúmania jednotlivých parciálnych tém

neskláza do autonómnych celkov s vlastnou, uzavretou terminológiou a metodológiou, ale naopak celá kniha pôsobí ako ucelené dielo.

Prínosom monografie pre globálny výskum média je fakt, že sa autorom podarilo prelomiť mýtus neprekonateľnej vzdialenosti medzi americko-britským teoretizovaním o médiách a napríklad jeho kontinentálnym variantom. Význačnou mierou k tomu prispelo zakomponovanie konceptu otvoreného systému Jana Mukařovského do diskurzu o médiu, ktorý otvoril možnosti prienikov

a vzťahov odlišných systémov, teda intermedialite. Pojem média, rovnako ako teoretické myslenie o literatúre sa ruka v ruku v tejto práci prirodzene vymaňujú zo svojich starých obmedzení a odkrývajú svoju prirodzenú povahu, ktorou je neustály proces vývinu.

MAREK DEBNÁR

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Slovenská republika

BOGUMIŁA SUWARA

Ústav svetovej literatúry SAV
Slovenská republika

BOGUMIŁA SUWARA – MARIUSZ PISARSKI (eds.):

Remediation: Crossing Discursive Boundaries. Central European Perspective

Berlin: Peter Lang Verlag – Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2019.

368 pp. ISBN 978-3-631-79506-4. DOI: <https://doi.org/10.3726/b15972>

DOI: <https://doi.org/10.31577/WLS.2021.13.1.10>

When new media emerged in Western Europe and then slightly later in Central and Eastern Europe in the 1980s and 1990s, they provoked immense interest in all accessible global information and aroused the hope of improving interactivity in the field of communication. The communication shifted from the real space to the virtual – cyberspace. Both types of space can be perceived as a certain reflection of society and culture that shape and form it; however, the media they work with are different, being fully influenced by technologies that the individual environments have at their disposal. Whereas real space offered work with traditional (old) media, cyberspace perfected its technical possibilities in such a way that new and hitherto unknown media could be created. The fast development of the progress of these media, primarily designated for the transmission of information which we can receive, share, edit, reshape, or interact with in other ways, slowly established itself in the artistic sphere. This phenomenon can be observed especially in recent decades when visual art and literature began experimenting with media. This resulted in diverse experimental

strategies, including videoart, happenings, artistic installations, art using hypertext, electronic literature, digital poetry, and other multi- and hyper-media artworks. They are a combination of media; they are based on one another and affect each other, and they are appropriating the methods and techniques of older media, which have occupied their position in the arts for a long time. This process of creating new artwork began to reflect a media theory, and Richard Grusin and Jay David Bolter became its leading voices. Their 1999 publication *Remediation: Understanding New Media*, nowadays considered canonical, analyzes the contexts from which new media arise or are transformed. The process of the constant rewriting of old media into new media and their reciprocal influencing is known as “remediation”. Digital media remediate already-existing media, whereas actual remediation is mainly created by two strategies: hypermediation and immediation.

Theoretical problems that were established more than two decades ago did not become isolated; indeed, the opposite is true. They ignited other authors, theorists, and